

Gemeente van Bennekom! : [een woord aan de gemeente van Bennekom over de openbare school te Bennekom]

<https://hdl.handle.net/1874/234488>

mm

logos

BR.1871. I.11.

1871, 11.

J. H. Dumans

J. H. Dumans, Err. Fred. van Lierikzee

Een woord aan
de Gemeente van Bennekom.

—
1871.

—
1871.

Gemeente van Bennekom!

Over eene hoogst gewigtige zaak wenschte ik een eenvoudig en ernstig woord tot u te rigten. Ik voel mij daartoe gedrongen, omdat ik hartelijk belang in u stel, en vooral in de *ouders* onder u, wien het welzijn hunner kinderen ter harte gaat. Aanleiding daartoe is mij gegeven door de pogingen, onlangs door den kerkeraad aangewend om eene *bijzondere* school op te rigten, waarvan de noodzakelijkheid betoogd wordt in een geschriftje, dat u aangeboden is om uwe medewerking in te roepen. Velen uwer hebben die pogingen ondersteund, doch bij gebrek aan *genoegzame* bijdragen, zal het hoogst waarschijnlijk niet tot stand komen, en gij u moeten vergenoegen met de *openbare* school, zooals die *hier* bestaat. Maar nu vrees ik dat gij, daar gij wat in *uw* oog *beter* is niet kunt verkrijgen, het *goede*, dat gij door Gods liefde bezit, zult vermaden, ten minsten op veel minderen prijs zult gaan stellen, dan het verdient, — met andere woorden: dat uw vertrouwen op de *openbare* school merkelijk geschokt zal zijn, en gij met angstige bezorgdheid uwe kinderen derwaarts zult zenden. Dat zou mij in mijn hart spijten, en daarom wil ik uwe bezwaren trachten weg te nemen, en u bewijzen, dat gij uwe kinderen, ook ten aanzien hunner *christelijke* opleiding, met de grootste gerustheid aan hunne onderwijzers kunt blijven toevertrouwen. Moge het woord van bemoediging, dat ik tot u rigten zal,

ingang vinden in uw hart! Daartoe gebiede de Heer Zijnen zegen!

Ik zal zoo kort mogelijk trachten te zijn; maar ik voel mij toch gedrongen, om het voorbeeld van den kerkeraad te volgen en eerst de openbare school *in het algemeen* en dan de school, zooals die te *Bennekom* is, met u te bespreken.

I. Wat het eerste betreft. Naar het oordeel des kerkeraad *mag volgens de wet van 1857 geene ware christelijke opleiding plaats hebben, en waar die nog plaats vindt, daar ontduikt en braveert de onderwijzer de wet en maakt zich schuldig aan oneerlijkheid en elke schoolopziener, die dat toelaat is allezins laakbaar te noemen* 1).

Dat is voorwaar een hard oordeel! Is dat waar, dan ziet het er ongelukkig uit. Dan heb ik medelijden met alle ouders, die verplicht zijn hunne kinderen naar zulk eene godsdienstlooze en onchristelijke school te zenden. Dan beklaag ik elken christelijk gezinden onderwijzer, en beklaag tevens elken Schoolopziener niet alleen, maar ook elke Schoolcommissie, die al wat christelijk is moeten helpen verwijderen, zoo zij niet allezins *laakbaar* willen wezen. Maar zou het zoo zijn? Eilieve kent gij die wet wel? Ik geloof het niet, anders zoudt gij wel anders oordeelen. Welnu, ik wil er u eens mede bekend maken, ten minsten met artikel 23 dat het eenigste is, dat hier te pas komt. Dat artikel begint aldus: *Het schoolonderwijs wordt dienstbaar gemaakt aan de opleiding der kinderen tot alle christelijke en maatschappelijke deugden*. Dat klinkt toch anders, niet waar? Ziet, daar wordt met ronde woorden uitdrukkelijk eene *christelijke* opleiding voorgeschreven; daar wordt van den onderwijzer gevorderd, dat hij de jeugd niet slechts leert lezen, schrijven en rekenen, maar ook in de nog zoo buigzame harten der jonge kinderen die zaden van Godsdienst en deugd

1) Waar ik de eigene woorden van den kerkeraad, zoo hier, als later gebruik, worden deze met andere (cursieve) letters gedrukt.

zal strooijen, die onder Gods zegen kunnen strekken om hen niet alleen tot nuttige burgers der maatschappij maar ook tot ware christenen te vormen. En zou men dan een onderwijzer *oneerlijk* kunnen noemen, die in dien geest handelt? Zou hem door eenigen schoolopziener datgeen kunnen verboden worden, waartoe de wet hem niet alleen vrijheid geeft, maar zelfs *verplicht*? Neen! het woord: *christelijke deugd*, waarvan de *eenige* grondslag toch wel niet anders zijn kan dan het Evangelie van Christus — dat woord is geen holle klank, die niets beteekenen zou. Hoort de Regering, die deze wet invoerde, zelve spreken. Bij de verdediging van dat artikel verklaarde zij uitdrukkelijk bij monde der Ministers, vooral der Ministers van justitie en van binnenlandsche zaken, de heeren van der Bruggen en van Rappard 1), „dat men door dat ééne maar veel beduidend woord *christelijk* in de wet te plaatsen, voor het oog der gansche wereld wilde verklaren, gehecht te zijn aan de belijdenis onzer vaderen, en dat men geen afstand wil doen van het christendom, en dien dierbaren naam, ook op het schoolgebied, niet wil verloochenen.” Waar zóó de wetgever zelf spreekt, daar behoeft men niet te vreezen, dat men door het inprenten van christelijke beginselen de wet overtreden zou. Alleenlijk men make onderscheid tusschen *christendom* en *kerkelijke leerstellingen* of geschilpunten van verschillende genootschappen. Zich daarin te mengen is den onderwijzer verboden. Artikel 23 zegt verder: „*De onderwijzer onthoudt zich van iets te leeren, te doen of toe te laten, wat strijdig is met den eerbied, verschuldigd aan de godsdienstige begrippen van andersdenkenden. Het geven van leerstellig onderwijs in de godsdienst wordt overgelaten aan de kerkgenootschappen.*”

Dat is natuurlijk, dat kan niet anders. Op verre weg de meeste scholen bevinden zich kinderen, waarvan de ouders tot verschillende kerkgenootschappen behooren. Die allen hebben

1) In de zitting der Staten-Generaal 2 Julij 1857.

dezelfde regten, die geëerbiedigd moeten worden. Dat begrijpt gij immers wel van zelve; waar zou het ook heên, als het anders was? De onderwijzer mag alzoo volgens de wet in geene kerkelijke geschilpunten treden, en daardoor aan iemand er-genis geven. Dat is goed ook. Een onderwijzer is geen catechizeermeester. Tot leerstellig onderwijs, al mogt hij het geven, is hij niet bevoegd. Het spreekwoord zegt: „schoenmaker houd u bij uw leest!” Ik zou niet gaarne elken meester, hoe bekwaam hij overigens zijn mogt, het onderwijs in kerkelijke leerstukken toevertrouwen. En wil ik nog eens iets zegen? Ik zou het niet nuttig en goed vinden. Men heeft op de lagere scholen te doen met kinderen van zes tot hoogstens tien of twaalf jaar. Deze moeten — om met den Apostel Paulus te spreken — nog gevoed worden met melk en mogen niet opgevuld worden met zware, vaste spijsen, die voor hen — ja zelfs voor vele volwassenen ook — moeijelijk te verteeren zijn.

Maar die gezonde melkspijs mag hun dan ook niet onthouden worden. Ik ben het volkomen met den kerkeraad eens, als hij eene school afkenrt, waarin *alles moet verwijderd worden, wat in het jeugdige, ook kinderlijke, verstand en hart onder den zegen des Hemels kan en moet worden ingeprent*. En te regt haalt de kerkeraad de plaats uit de spreuken aan (H. 22 : 6): *leert den jongen de eerste beginselen naar den eisch zijns wegs; als hij ook oud geworden is, zal hij daarvan niet afwijken*. Maar waar men bij het aanhalen van die spreuk niet op gelet heeft, en waar het toch vooral op aankomt, is, dat er in die spreuk staat: „leert den jongen de EERSTE BEGINSELEN — bespaar het meer ontwikkeld onderwijs tot rijper leeftijd — en doe dat NAAR DEN EISCH ZIJNS WEGS, dat is: naar zijn aard, zijne jaren, zijne vatbaarheid. En dat is het juist, dat ik u zoo even van de behoefte der schoolkinderen gezegd heb.

En nu nog eens op onze schoolwet teruggekomen. Vindt gij die nu wel zoo slecht wanneer zij gebiedend voorschrijft, de jeugd tot *godsdienstige en maatschappelijke deuyden* op te

leiden maar tevens zich tot de *eerste beginselen* te bepalen en de hersenen der kinderen niet af te matten met diepzinnige leerstellingen, waarvan zij volstrekt niets begrijpen, en die den *eisch huus wegs*, hunne vatbaarheid ver te boven gaan. Het leerstellig onderwijs behoort ook niet op de school maar op de catechisatiekamer te huis.

Evenwel mag — ook volgens de wet — aankweeking van christelijke beginselen niet ontbreken. En dat behoeft ook niet Er zijn (om het woord te gebruiken, door den kerkeraad gebezigd) genoeg *positief-christelijke* waarheden, die door *alle* christenen moeten gekend, en pligten, die aan *allen* moeten ingescherpt worden zonder dat men in verschilpunten zich behoeft te mengen. En daarenboven hangt alles op *alle* scholen, welken naam zij dragen, af van den *onderwijzer*. Is deze *waarlijk* christelijk gezind, dan zal de geest, die in hem woont, zijn geheele onderwijs doordringen, en de Leeraar der gemeente, tot wiens eigenlijke werkring het behoort een meer ontwikkeld onderwijs te geven, zal een wèl toebereideu akker vinden, om daarop met het oog op God, die den wasdom geeft, te zaaijen en te planten met de hoop op een gelukkigen oogst.

II. Maar genoeg van de wet op het onderwijs en van de openbare school *in het algemeen*. Ik voel mij noch bevoegd noch geroepen om die verder te verdedigen. Er zullen wel leemten in zijn; want welk menschelijk werk is volmaakt? Misschien wordt die wet wel niet overal goed begrepen, of nageleefd en gehandhaafd. Welligt vindt de onderwijzer hier en daar wel groote belemmeringen om te handelen zoo als hij wenschte, vooral op scholen, waar die zeer gemengd zijn, en waarop soms vele *Israëlietische* kinderen zich bevinden. Maar dit alles gaat *u* niet aan. Gij hebt alleen met *BENNEKOM* te doen. En is er ééne gemeente, waar men de handen ruim heeft, dan is het *deze*, waar de schoolkinderen bijna bij uitsluiting uit *Gereformeerden* bestaan en men minder voor het geven van ergernis te vreezen heeft. Wel nu, dan is de

vraag, of, met al de vrijheid die men in dit opzigt geniet, de school toch nog zoo onchristelijk is, dat eene oprigting van eene *bijzondere* school, die aldaar vermoedelijk op eene totale vernietiging der *openbare* school moet uitloopen, en waardoor men twist, onrust en tweedragt kweeken zal, — die vooral op godsdienstig en kerkelijk gebied zoo diep te betreuren zijn — *noodzakelijk* is. Is men daarvan op goede gronden overtuigd, wel nu, dan *moet* het geschieden en voor de vermoedelijke gevolgen mag men niet terug deinzen. Maar dan dient men toch in zulk eene gewigtige zaak, vóór alle dingen, wel eerst alles ter dege te onderzoeken, te wikken en te wegen en te *verzinnen eer men begint*. En nu vraag ik: hoe is het *hier* met de school gesteld? De kerkeraad meent, dat het er ellendig mede uitziet. *Met den Bijbel in de hand* protesteert hij tegen vele zaken die dáár plaats grijpen. Hij voelt zich zóó gedrongen tot den *strijd*, dat hij openlijk verklaren moet: *wij kunnen niet anders*. Die strijd is niet gerigt tegen uwen geachten onderwijzer (nu, deze kan ook niet doen wat hij wil; geen enkel boekje mag door hem ter schoole worden ingevoerd, dat niet alvorens door den Burgemeester en de Schoolcommissie is goedgekeurd) maar tegen de openbare school zelve en het onderrigt, dat dáár gegeven wordt. Wij zullen die zaak eens naauwkeurig en ernstig onderzoeken.

De kerkeraad beroept zich op de *boekjes*, die men voor de school kiest en gebruikt. Ik geef hem daar gelijk in. Uit den klaauw kent men den leeuw. Uit de boekjes kan men het best beoordeelen, in welken geest het onderwijs gegeven wordt. Maar mag ik u eens vragen: kent gij die boekjes wel? kent de kerkeraad ze? Ik betwijfel het wel wat; want ik geloof, dat men er dan wel eenigzins anders over zou gedacht hebben. Ik kende ze ook niet. Maar om nu niet onbeslagen ten ijs te komen en om geen voorbarig, onbekookt oordeel te vellen over dingen die ik niet kende, heb ik, vóór dat ik de pen opvatte ze *allen* trachten op te sporen. Dit is mij gelukt. Alleen met

den „braven Hendrik” die in het geschriftje ter loops wordt aangehaald, heb ik geen kennis kunnen maken. Nu, dat doet er niet toe. Op een enkele komt het niet aan. Meer dan *twintig* boekjes heb ik hier vóór mij liggen, die ik allen mij de moeite gegeven heb, om oplettend te lezen, en ik heb mij mijne moeite niet beklaagd. Den uitslag van dit mijn onderzoek ga ik u mededeelen.

Ik begin met de *„honderdtallen”* van SCHMID, een leesboek voor de laagste klasse. Deze alleen worden opzettelijk besproken en er worden gewigtige grieven tegen ingebracht. Zij zijn de volgende :

Dat boekje is oorspronkelijk *door een roomsch Priester geschreven*. Dat hebt gij nooit geweten, niet waar? Ik kan wel begrijpen, dat gij daar vreemd van opgekeken hebt en dat dit u — vooral de eenvoudigen onder u, die het niet kunnen beoordeelen — niet alleen verbaasd, maar ook schrik en vrees heeft aangejaagd en u ten sterkste tegen dat boekje heeft ingenomen, vooral nu de Kerkeraad, die toch aan het hoofd der kerkelijke gemeente staat, zich verplicht heeft gevonden u er tegen te waarschuwen als *ten eenemale kwetsend voor den Protestantischen christen*. Maar maak u niet ongerust. Op goede gronden meen ik van het oordeel van den kerkeraad te moeten verschillen en tegen zijn beweeren *protest aan te teekenen*. De schrijver staat bij mij hoog aangeschreven; ik wenschte wel, dat allen, die zich protestanten noemen, met zijn geest bezielde waren. Hij is een man, die met blakenden ijver zich vooral de geestelijke belangen der jeugd heeft aangetrokken en zich, inzonderheid bij protestanten, beroemd en geacht heeft gemaakt door zijn *„bijbel voor kinderen”* die meermalen is herdrukt, en waarvan eenigen tijd geleden eene verkorting is vervaardigd ten dienste der zondagscholen. Zou al wat roomschen geschreven hebben kwetsend en aanstootelijk zijn voor protestanten en daarom verworpen moeten worden? O, verwerp dan ook de geschriften van vele voortreffelijke mannen, die, ofschoon

Roomschgezind, zich verdienstelijk gemaakt hebben voor de uitbreiding van het koninkrijk Gods. Verwerp dan ook het merkwaardige boekje getiteld: *de navolging van CHRISTUS*, geschreven door THOMAS A KEMPES een R. C. monnik uit de 15de eeuw, dat sedert onheugelijke tijden den naam van het *gouden boekken* heeft gekregen, dat in het oorspronkelijke meer dan twee duizend uitgaven beleefd heeft, dat in bijna alle talen is overgezet, ontelbare malen is herdrukt en in de geheele christelijke wereld een naam verworven heeft, die misschien alleen voor dien der Apostelen wijkt. 1).

Maar genoeg over den *schrijver* van de „tientallen,” wij gaan over tot het *boekje* zelf. Het is mij na aandachtige lezing voorgekomen uitmuntend te zijn. Het bevat kleine verhalen, gelijkenissen enz. Juist voor kinderen geschikt, die veel van vertellen houden. Er komt niets in wat een roomschen geest ademt, en evenmin is het in eenig opzigt gekant tegen het gereformeerd geloof. Elk verhaaltje wordt besloten met toepasselijke tweeregelige versjes, die de kinderen gemakkelijk van buiten kunnen leeren, en meestal letterlijk uit den Bijbel ontleend zijn. Vele van die versjes worden, zoo als mij gezegd is, gebruikt voor de exempels of voorbeelden, die de kinderen voor het schrijven opkrijgen. Als eene proeve deel ik u eenige weinigen er van mede:

God is in liefde oneindig groot
Bemin Hem ook in vreugde en nood.

Wie op den hoogen God vertrouwt
Heeft op een vasten grond gebouwd.

1) Ik gebruik hier de eigen woorden van den man, die alom in ons vaderland wegens zijne geleerdheid, godsvrucht en regtzinnigheid bekend en beroemd is: den gereformeerden Amsterdamschen predikant J. P. HASEBROEK, die eenigen tijd geleden eene nieuwe uitgave er van bezorgd heeft.

Hoe diep gij ook verborgen zijt
 Gods alziend oog ziet u altijd.

Bid regt van harte in elken nood
 Gods bijstand is zoo goed als groot.

Hij, die der zonde lust geniet
 Bejaagt steeds kommer en verdriet.

Nooit wordt er zonder 's Hemels zegen
 Op onze vlijt geluk verkregen.

Zoo als men hier op aard zal zaaijen
 Zal men in beetre toekomst maaijen enz.

Wat zegt gij daarvan? verdienen zulke versjes niet den jonge kinderen in hoofd en hart geprent te worden? Zoo zijn er twee honderd, allen in denzelfden geest.

„Ja maar” zegt de kerkeeraad, *dit boekje legt duidelijk ten grondslag* DEUGD OM LOON *en maakt van de kinderen kleine FARIZEËRS.* Om te beoordeelen, of deze beschuldiging gegrond is, dienen wij te weten, wat men er door bedoelt. Wil men daar mede zeggen: deugd *alleen* om loon, dan geef ik den kerkeeraad volkomen gelijk. Verkeerd zou ik het vinden, als de meester tot zijne leerlingen zeide: „kinderen! ziet bij alles wat u geleerd en voorgeschreven wordt, alleen op het loon, dat u daarvoor beloofd wordt.” Dat zou ten eene male strijdig zijn met de beginselen van het christendom. Maar als het beteekenen moet: deugd *ook* om loon, dat is: met *uitzicht* op loon dan keur ik het niet af. Als de meester eens met hoogdravende woorden aan de kinderen beduidde, dat godsvrucht en deugd alleen om haar zelfs wil *om hare eigene bewinnelijkheid* moest betracht worden, zonder uitzicht op de belooning er aan verbonden, dat zou zeker fraai klinken, maar het zou weinig invloed hebben op de kinderen. Hij zou dan ook wijzer willen

zijn dan God, den eenig volmaakten Opvoeder der menschenkinderen, die, wetende wat maaksel wij zijn, al zijne voorschriften met beloften en toezeggingen paart. „Wees sterk” zoo heet het „en laat uwe handen niet verslappen, want daar is LOON naar uw werk” (2 Kron. 15 : 7). „In het houden van Gods geboden is groote LOON” (Ps. 19 : 12). „De godzaligheid is tot alle dingen nut, hebbende de BELOFTEN des tegenwoordigen en toekomstigen levens” (1 Timoth 4 : 8.) Zoo verbond de Heiland aan al zijne geboden telkens de heilrijkste beloften en belooningen. Zie onder anderen de zaligsprekingen, waarmede Hij de bergrede begint (Matth, 5 : 1—10) — Van Mozes staat aangeteekend: „hij zag op de vergelding des LOONS.” (Hebr. 11 : 26). Paulus troostte zich aan het einde van zijn moeilijken strijd en in het vooruitzicht van den marteldood, die hem te wachten stond, met de verwachting van de heerlijke KROON die hem door den regtvaardigen Regter was weggelegd (2 Timoth 4 : 8). Op zulk eene vergelding hadden alle godzalige mannen, die met God wandelden, het oog; want zij geloofden, dat God een BELOONER is dergenen, die Hem zoeken. (Hebr. 11 : 6).

Het is waar, hoop op loon mag het *beginnel* niet zijn, waaruit wij het goede doen, maar wel tot een *prikkel* en aanmoediging dienen, om met alle magt te doen wat onze hand vindt om te doen. En dien prikkel hebben wij zoo noodig, zwakke schepselen als wij zijn. Iets anders is het, als wij ons op het weinige goede, dat wij doen, dwaselijk verheffen, als wij vergeten, dat ook onze beste werken in dit leven alle onvolkomen en met zonden bevekt zijn, en de ons toegezegde belooning niet geschiedt uit verdienste maar uit genade (catech. vraag 62 en 63), daar wij, al deden wij al wat ons bevoelen was, slechts onnutte dienstknechten zouden zijn, omdat wij maar gedaan hadden, wat wij schuldig waren te doen (Luk. 17 : 10).

Aan die dwaze zelfverheffing en eigenwaan, gepaard met onbillijke veroordeeling van anderen, maakten de meeste Fari-

zeën in JESUS tijd zich schuldig. Zij steunden op hunne eigene gerechtigheid, en bragten die in rekening bij God. En waarin bestond die gerechtigheid? In het opvolgen van eenige uiterlijkheden, terwijl ze het zwaarste der wet schandelijk overtraden en onder den mantel van vroomheid de grootste euveldebedreven, zoodat de anders zoo zachtmoedige Heiland hun die ernstige en geduchte strafpredikatie hield, die wij in Matth. 23 aantreffen. Neen tot zulke hoogmoedigen en laatsdunkenden, tot zulke schijnheiligen en huichelaars zal de waardige schrijver der „*tientallen*” uwe kinderen niet vormen. Ouders! hebt daar geen vrees voor; in zijn leesboekje is er geen schijn of schaduw van te vinden.

Ik heb dat boekje van SCHMID eenigzins breedvoerig besproken, omdat dit het eenige was, waarop door den kerkeraad opzettelijk was gewezen. Met de overigen kan ik korter zijn. Ik heb ze zoo wat soort bij soort gerangschikt. Ik heb vóór mij liggen:

1. een aantal boekjes van *verschillenden inhoud*, zonder dat ze juist over een bepaald vak, dat de wet voorschrijft, handelen. Ook van deze kan ik in gemoede verklaren, dat een echt godsdienstig, *christelijk* beginsel overal in doorstraalt. Met eene menigte bewijzen zou ik dat kunnen staven; maar daar heb ik geen ruimte voor. Eenige staaltjes wil ik u toch mededeelen. Daar lees ik onder anderen in een leesboekje voor de laagste klasse, getiteld de „schoolvriend” van een jongen, die ongehoorzaam geweest was, maar toen hij daarover ernstig door zijn vader onderhouden was en, op belijdenis zijner schuld, vergiffenis had verkregen, door dezen aldus werd toegesproken: „GERRIT! gij hebt nu gezien, dat gij een boos, ongehoorzaam hart hebt. Weet ge nu wat ge doen moet? Gij moet den Heer om vergeving vragen, omdat gij gedaan hebt, wat dat booze hart u zeide. Dat booze hart hebt gij morgen en overmorgen

ook bij u, en alle dagen. Bid daarom God gedurig, dat Hij u een nieuw, vroom hart geve. En als gij dan voelt, dat dit booze hart meer ongehoorzaam zijn wil, dan moet gij vooral den Heer vragen, dat Hij u beware."

„Wie op zijn eigen krachten leunt
Valt spoedig in de zonde,
Maar wie op 's Heeren hulpe steunt
Wordt altijd sterk bevonden."

Dit is toch regt bijbelsch, niet waar? Nu diezelfde geest heerscht in al de boekjes zonder uitzondering. Alle zijn ze doorweven met lieve versjes, spreekwoorden en spreuken, meestal uit den Bijbel ontleend. Zoo vond ik bijv. de volgende: „Niet een iegelijk die tot mij zegt: Heere Heere enz." (Matth. 7: 21). „De vreeze des Heeren is het beginsel der wijsheid" (Ps. 111: 10). „Het pad der regtvaardigen is als een schijnend licht enz." (Spr. 4: 12). „Die zegt: ik heb God lief en zijn broeder haat, is een leugenaar" (1 Joh. 4: 20) 't Is God, die 't hart bekeert en slechten wijsheid leert," en eene menigte anderen. Dienzelfden geest ademen ook

2. de boekjes over de *natuurkunde*, die voor verschillende klassen opgesteld, op de school gebruikt worden. Deze allen hebben de strekking om de kinderen door de beschouwing der heerlijke natuur op te leiden tot verheerlijking van den Almagtigen Schepper van hemel en aarde, en hen al vroeg te wapenen tegen de dwaze en verderfelijke stofvergoding, waaraan velen in deze dagen zich schuldig maken. De kerkeraad spreekt van een boek, door het Ned. onderwijzers-genootschap uitgegeven, over de natuurkunde en natuurlijke geschiedenis, waarin duidelijk deze stelling zou doorstralen: *geloof niets, wat gij met uwe rede niet begrijpen kunt*. Ik ken dat boek niet. Ik kan het dus niet beoordeelen. Verwonderen zou het mij niet; want deze stelling, waardoor de hoogmoed van den nie-

tigen sterveling wordt ten top gevoerd, en het geloof aan de goddelijke openbaring wordt ondermijnd, ja weggecijferd, vindt helaas in onze dagen maar al te veel ingang. Of op sommige scholen dit ook geleerd wordt, weet ik niet, ik zou het betreuren. Maar stel u gerust: in *Bennekom* is dat gelukkig zoo niet, juist het tegendeel heeft plaats. In de natuurkundige leesboekjes, die dáár op de school gebruikt worden, loopt alles uit op de erkenning van Gods majesteit en des menschen nietigheid, en ik lees daar onder anderen: „de grootste geleerde kan niet verder komen, dan den Bijbel na te zeggen: *God is groot en wij begrijpen Hem niet.*” En om nog eens een voorbeeld aan te halen uit de „*honderdtallen*” van Schmid, — bij een twist van eenige jongens over de maan, van welke er één zeide, dat hij het niet geloofde, omdat hij het niet begreep, voerde de vader, die er tusschen beide was gekomen, hem toe: „Vele dingen in onze heilige godsdienst zijn voor ons onbegrijpelijk, maar alleen ons bekrompen verstand heeft daarvan de schuld:

't Geloof naar 's Heeren woord geleid
Berust ook in verborgenheid.”

3. Nog heb ik gelezen eenige boekjes over de *vaderlandsche geschiedenis*, en daaruit is mij overtuigend gebleken, dat de scheeve en onware voorstelling van den 80 jarigen oorlog, zoo als die hier en daar gegeven wordt, en waardoor de geschiedenis zoo schandelijk wordt verdraaid en verminkt, daarin niet gevonden wordt. Die oorlog wordt duidelijk en naar waarheid verteld en wel degelijk beschouwd als *de roemrijke kamp tegen onderdrukking en dwingelandij*, en de *moord van Willem van Oranje, den grondlegger onzer vrijheid* (aan wien in één boekje zelfs een geheel hoofdstuk wordt gewijd) wordt daar in al zijne afschuwelijkheid voorgesteld, zoodat men — wat ook elders geschieden moge — niet te vreezen heeft dat althans uit de

BENNEKOMSche jeugd, tengevolge van het genoten onderwijs een nageslacht zou geboren worden, bij hetwelk het aan liefde voor Nederland en Oranje zou ontbreken.

4. Eindelijk wijs ik u op het onderwijs over de *Bijbelsche* geschiedenis. Deze is niet als SMOKKELWAAR op de school ingesloken. De onderwijzer mag haar vrijelijk leeren, zonder de wet te ontduiken. Ik beroep mij alweder op de eigene woorden van de Ministers, die bij de verdediging der wet ronduit verklaarden: „dat de gewijde of Bijbelsche geschiedenis volstrekt niet aan het onderwijs behoeft ontnomen te worden, omdat zij een gewichtig deel uitmaakt van de *algemeene* geschiedenis die tot de vakken behoort, door de wet voorgeschreven 1). En er mogen dan ook hier of daar schoolopzieners of schoolcommissies zijn, die het onderwijs in de Bijbelsche geschiedenis, bepaaldelijk die des Nieuwen Testaments, uit overdreven vrees voor het geven van ergernis, onraadzaam achten, — iets dat ik niet weet — gelukkig is dat alweder te BENNEKOM zeker het geval niet. Wilt gij weten, hoe men ook in dit opzigt het geestelijk welzijn uwer kinderen behartigt, dan wijs ik u alleen maar op het uitmuntend boekje van den alom in ons vaderland beroemden GERDES. Het is opgesteld ten dienste van scholen, zondagscholen en huisgezinnen. Het is vrij uitgebreid en bevat 212 bladzijden. Het stelt de geschiedenis van het Oude en Nieuwe Verbond meestal voor in de *eigene taal des Bijbels*, en is waarlijk met regt een Bijbel in het klein te noemen. Zelfs in de huisgezinnen zou het tot een uitmuntende leidraad bij de huiselijke godsdienstoefeningen kunnen strekken, vooral dáár, waar de bijbel helaas! nog al zeer onoordeelkundig gelezen wordt, en daardoor niet dat nut sticht, wat men er van verwachten moet. Niet alleen de geschiedenis, maar ook vele belangrijke spreuken en uitspraken des bijbels komen er in voor. Zoo worden bijv. in het Nieuwe Testament de gelijkenissen van den Zalig-

1) In de zittingen der Staten-Generaal van 1, 3 en 9 Julij 1857.

maker vooral niet vergeten. Bij elke afdeeling worden verschillende vragen en lessen tot oefening bijgevoegd en allen worden besloten met toepasselijke versjes, die *uitsluitend* uit de berijmde PSALMEN gekozen zijn. Wat wilt gij meer om u te bewijzen, dat „niet alles wat tot het begrip van het christendom, van zijne waarheden, van zijne feiten, van zijne geschiedenis behoort, van de school behoeft geweerd te worden.”

En zoo ergens, dan behoeft gij er *hier* niet voor te vreezen. Dat hebt gij nu al zeker wel begrepen, en als gij er wel overdenkt, dan zult gij er regt dankbaar voor zijn, dat gij in het bezit zijt van een Schoolopziener en eene Schoolcommissie, die beide het waarachtig welzijn uwer kinderen bedoelen en met al hun vermogen trachten te bevorderen en, waar het noodig is, krachtige steun en medewerking vinden in de leden van den Gemeenteraad. Ge zult dus niet behoeven te twijfelen, of zij allen zullen ook bij de aanstaande benoeming van een nieuwen onderwijzer de handen eendrachtig in één slaan om, zooveel in hun vermogen is, te zorgen dat een man aan het hoofd der school geplaatst worde, die niet alleen de vereischte kunde zal bezitten, maar ook zonder eenige vrees voor *ontduiking der wet*, of voor eenige gegronde beschuldiging van *oneerlijkheid*, met de meeste vrijmoedigheid en gepasten ijver zich ten taak zal stellen uwe kinderen op te leiden niet slechts tot maatschappelijke maar ook tot *christelijke* deugden. Van ganscher harte hoop ik dat hunne pogingen met een gunstigen uitslag mogen bekroond worden.

Ik heb genoeg gezegd, om uw vertrouwen op de school, indien het soms eenigzins geschokt mogt zijn geworden, op nieuw aan te wakkeren en te versterken, en ik zou mij gelukkig achten, indien ik dat doel mogt bereikt hebben. En nu nog een enkel woord, gemeente van Bennekom! Zend uwe kinderen zonder bekommering naar de school, het onderwijs is in goede handen. Dank God daarvoor! Laat hen vooral, zonder verzuim

gezet van dat onderwijs gebruik maken, neem hen toch, wat ik u bidden mag, niet, onder eenig voorwendsel, van de school af, als zij maar wat lezen, schrijven en rekenen kunnen. Getroost u ten dezen aanzien, als het soms zijn moet, gaarne eenige tijdelijke opoffering. Het heil uwer kinderen moet u dat waard zijn. Zend hen vooral ook getrouw naar de catechisatie. Laat hen niet te vroeg aannemen tot leden der kerk, opdat zij weten mogen, in Wien zij gelooven en wat zij belijden. — Maar wacht niet alles van school of catechisatie. Het voornaamste is eene christelijke *opvoeding*. Ga gij zelve alzo uwe kinderen in woord en voorbeeld vóór. Schuif toch dien last (en het is immers een aangename last!) niet van uw hals om die te werpen op den Onderwijzer, den Leeraar of de *gemeente*, die verplicht zou zijn om voor uwe kinderen te zorgen, als gij nalatig waart. Neen gij zelve zijt — elk voor uwe eigene kinderen — verantwoordelijk. Plegtig hebt gij de gelofte afgelegd om ze op te voeden *in de leering en vermaning des Heeren*, en eenmaal zult gij daarvan tot rekenschap geroepen worden. Dan alleen, als een godsdienstig onderwijs in school en catechisatie met eene christelijke opvoeding gepaard gaat, zult gij er gewenschte vruchten van kunnen plukken.

En nu vraagt ge misschien *wie* het is, die zich geroepen en verplicht gevoeld heeft zóó tot u te spreken. Ik antwoord met een der lessen van denzelfden THOMAS A KEMPES, over wien ik u straks sprak: „Vraag niet *wie* het zegt maar let alleen *wat* er gezegd wordt.” Wees daarvan intusschen verzekerd, dat ik *alleen* gesproken heb in het belang van het zieleheil van u en uwe kinderen en dat ik altijd hoop te zijn en te blijven

EEN VRIEND VAN WAARHEID EN VREDE.

Amsterdam, G. Portielje en Zoon.